

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 2

2026

MUSIQA FANI O'QITUVCHILARINING KASBIY KO'NIKMALARI TUSHUNCHASI VA ULARNING PEDAGOGIK TAVSIFI: XALQARO TAJRIBA ASOSIDA INNOVATSION YECHIMLAR

Ahmadjonova Malohat Abror qizi

A. Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, tayanch doktorant

Annotatsiya

Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida musiqa fani o'qituvchisining kasbiy ko'nikmalari tushunchasi izchil yoritilib, uning pedagogik tavsifi zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv asosida tizimlashtiriladi. Tadqiqot konseptual-tahliliy yo'nalishda bo'lib, musiqa o'qituvchisining kasbiy ko'nikmalari musiqiy savod (nota o'qish-yozish, ritmika, lad-tonallik, intervallar, akkord va triadalar, oddiy garmonik funksiyalarni sezish), amaliy ijrochilik (vokal, ansambl, fortepiano/klaviatura, jo'rnavozlik, milliy cholg'ularda elementar ijro), didaktik-metodik dizayn (o'quv natijalarini rejalash, repertuar tanlash, faol metodlar, integratsiya, differensial yondashuv), psixologik-pedagogik muloqot va tarbiyaviy ta'sir (sinf iqlimi, motivatsiya, sahna qo'rquvini yengish, inklyuzivlik), hamda raqamli-media kompetensiya (audio/video yozuv, tahrir, raqamli portfel, bulutli musiqa laboratoriyalari) integratsiyasi sifatida talqin qilinadi. Xorijiy ta'lim hujjatlari va amaliyotidan (Angliya musiqa bo'yicha dasturiy yo'riqnomalari, AQSh san'at ta'limi standartlari, Finlyandiya milliy asosiy o'quv dasturi, UNESCO san'at ta'limi kun tartibi) kelib chiqib, musiqa ta'limi natijalarini "yaratish–ijro–idrok etish–bog'lash" mantiqida qurish, darslarni loyiha asosida tashkil etish, baholashni rubrika va portfel orqali shaffoflashtirish, shuningdek maktab–bolalar musiqa va san'at maktabi–madaniyat markazi hamkorligini yo'lga qo'yish taklif etiladi. Maqolada O'zbekiston sharoitida Prezident qarorlari bilan belgilangan ustuvor vazifalarga tayangan holda musiqa o'qituvchilari kasbiy ko'nikmalarini yangilashga qaratilgan innovatsion paket (raqamli musiqa savodi modullari, qisqa ijro namoyishi, tinglash tahlili protokoli, STEAM integratsiyasi, milliy cholg'u amaliyoti, metodik mentorlik) asoslanadi va amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: kasbiy ko'nikma; musiqa savodi; nota; fortepiano; jo'rnavozlik; kompetensiya; pedagogik mahorat; raqamli musiqa ta'limi; portfel baholash.

ПОНЯТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ НАВЫКОВ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ И ИХ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА: ИННОВАЦИОННЫЕ РЕШЕНИЯ НА ОСНОВЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА

Ахмаджонова Малохат Аброр кизи

Национальный институт педагогического мастерства имени А. Авлони,
базовый докторант

Аннотация

В статье последовательно раскрывается понятие профессиональных навыков учителя музыки в общеобразовательной школе и систематизируется их педагогическая характеристика в рамках компетентностного подхода. Работа носит концептуально-аналитический характер: профессиональные навыки трактуются как интеграция музыкальной грамотности (чтение/запись нот, ритмика, ладо-тональные связи, интервалы, аккорды, элементарные гармонические функции), исполнительских умений (вокал, ансамбль, фортепиано/клавишные, аккомпанемент, национальные инструменты), методико-дидактического проектирования (планирование результатов, отбор репертуара, активные методы, дифференциация), психолого-педагогического

взаимодействия и воспитательного влияния (мотивация, климат класса, инклюзия), а также цифровой компетентности (аудио/видеозапись, редактирование, цифровое портфолио, облачные музыкальные лаборатории). На основе международных документов и практик (Англия, США, Финляндия, UNESCO) предлагается строить результаты музыкального обучения в логике «создание–исполнение–восприятие–соотнесение», развивать проектное обучение и портфолио-оценивание. Для Узбекистана обоснован инновационный пакет, соотнесенный с национальными приоритетами, и даны практические рекомендации.

Ключевые слова: профессиональные навыки; музыкальная грамотность; ноты; фортепиано; компетентность; педагогическое мастерство; инновации; цифровое музыкальное образование; портфолио.

THE CONCEPT OF PROFESSIONAL SKILLS OF MUSIC TEACHERS AND THEIR PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS: INNOVATIVE SOLUTIONS BASED ON INTERNATIONAL EXPERIENCE

Ahmadjonova Malohat Abror qizi

A. Avloniy National Institute of Pedagogical Mastery, Doctoral Researcher

Abstract

This conceptual-analytical paper defines and systematizes the professional skills of school music teachers within a competency-based framework. Professional skills are interpreted as an integrated set of musical literacy (notation, rhythm, tonal relations, intervals, chords and basic harmonic functions), performing abilities (voice, ensemble work, piano/keyboard accompaniment and basic national-instrument practice), instructional design (outcome planning, repertoire selection, active methods and differentiation), psycho-pedagogical interaction (motivation, classroom climate, inclusion), and digital/media competence (audio/video recording and editing, digital portfolios, cloud-based music labs). Drawing on international policy and curriculum-related documents and practices (England, the U.S., Finland, and UNESCO), the paper argues for outcome architectures aligned with creating–performing–responding–connecting, expanded project-based learning, and transparent assessment via rubrics and portfolios. For Uzbekistan, an innovation package aligned with national priorities is proposed, with concrete implementation suggestions for modern school music education.

Keywords: professional skills; music literacy; notation; piano; accompaniment; competency; pedagogical mastery; innovation; digital music education; portfolio assessment.

O‘zbekiston ta’lim tizimida so‘nggi yillarda pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, uzluksiz kasbiy rivojlanishni ta’minlash, ta’lim jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish hamda o‘quv natijalarini baholashning shaffof mexanizmlarini kengaytirish ustuvor yo‘nalish sifatida belgilandi [1]. Shu jarayonda madaniyat va san’atni qo‘llab-quvvatlash, maktablarda musiqiy-ta’limiy muhitni kuchaytirish, milliy cholg‘ular asosida ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantirish kabi vazifalar ham alohida ahamiyat kasb etadi [2]. Demak, maktab musiqa ta’limi bugun nafaqat estetik tarbiya, balki shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantiruvchi strategik yo‘nalish sifatida qaralishi lozim.

Bu holat musiqa fani o‘qituvchisining kasbiy ko‘nikmalarini qayta ko‘rib chiqish, zamonaviy ta’lim ehtiyojlari bilan uyg‘unlashtirish va amaliyotga yo‘naltirilgan yangi tavsifini ishlab chiqishni taqozo etadi. Masalan, o‘quvchi musiqani faqat “yoqtirish” darajasida emas,

balki “anglash”, “ifodalash”, “yaratish” darajasida egallashi uchun o‘qituvchi musiqiy savod va ijrochilikni metodik dizayn bilan bog‘lay olishi kerak. Fortepiano/klaviatura, nota yozuvi, ritm va lad-tonallikning minimal poydevori - darsning “ichki mexanizmi”. O‘qituvchi bu mexanizmlarni to‘g‘ri ishga tushirsa, 45 daqiqalik dars ham o‘quvchi uchun musiqiy tafakkur “laboratoriyasi”ga aylanadi.

“Kasbiy ko‘nikma” tushunchasi: musiqa pedagogikasi uchun izoh va chegaralar. Pedagogika nazariyasida “ko‘nikma” odatda bilimning faoliyatga ko‘chishi, maqsadga yo‘naltirilgan harakatning takroriy mashq orqali barqarorlashuvi va vaziyatga mos qo‘llanishi sifatida talqin qilinadi. Biroq musiqa ta‘limida ko‘nikma doimo “ikki qavatli” bo‘ladi: bir tomondan, u musiqiy harakat (intonatsiya, ritm, eshitish, chalish, kuylash, yozish)ni anglatadi; ikkinchi tomondan, u pedagogik harakat (darsni tashkil etish, muloqot, motivatsiya, baholash, tarbiyaviy ta‘sir)ni bildiradi. Shuning uchun musiqa o‘qituvchisining kasbiy ko‘nikmalari “faqat musiqachi bo‘lish” bilan cheklanmaydi, “musiqiylikni o‘qitish”ning psixologik-didaktik mexanizmlarini ham qamrab oladi.

Zamonaviy ta‘lim paradigmasida kompetensiya yondashuvi o‘quvchi natijalarini “bilim + ko‘nikma + munosabat” birligi sifatida ko‘radi. OECD konseptual materiallarida (Education 2030) kelajak kompetensiyalari ichida ijodkorlik, hamkorlik, muloqot va mas‘uliyatli qaror qabul qilish kabi ko‘nikmalar alohida urg‘ulanadi [3–4]. Musiqa darslari aynan shu ko‘nikmalarni “tabiiy” rivojlantiradi: ansambl - hamkorlik; kuylash/ijro - muloqot va o‘zini namoyon etish; bastalash/improvizatsiya - ijodkorlik; tinglash tahlili - tanqidiy fikrlash. UNESCOning san‘at ta‘limi bo‘yicha “Seoul Agenda” hujjatida ham san‘at ta‘limining kognitiv, emotsional, estetik va ijtimoiy rivojlanishga qo‘shadigan hissi ta‘kidlanadi [19].

Demak, musiqa o‘qituvchisi kasbiy ko‘nikmasini baholashda ikki yo‘nalish doimo birga ko‘riladi: (a) musiqiy-professional tayyorgarlik (savod, ijrochilik, musiqiy tafakkur); (b) pedagogik-professional tayyorgarlik (dars dizayni, didaktika, baholash, tarbiya). Agar bu ikki yo‘nalishdan biri sust bo‘lsa, dars natijasi ham pasayadi: masalan, musiqiy savodi kuchli, ammo metodikasi sust o‘qituvchi “konservatoriya uslubi”da dars o‘tib, sinf iqlimini yo‘qotishi mumkin; yoki metodikasi kuchli, ammo fortepiano jo‘ri va nota savodi sust o‘qituvchi darsni “so‘z”ga aylantirib qo‘yishi ehtimol.

Musiqiy savod va “nota tafakkuri”: o‘qituvchi kasbiy ko‘nikmasining yadro komponenti

Musiqiy savod - bu “notani bilish”dan kengroq tushuncha. U quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- nota grafikasini o‘qish-yozish;
- ritmik tuzilmani sezish va takrorlash;
- lad-tonallik munosabatlarini eshitish va ifodalash;
- intervallarni farqlash;
- triada va oddiy akkordlarni tushunish;
- shaklning sodda elementlarini (motif, fraza, A–B) ajratish;
- tinglashni tahlilga olib chiqish (tembr, dinamika, temp, registr).

Amaliy darsda musiqa savodining qiymati shundaki, u o‘quvchi uchun musiqani “tushunarli” qiladi. Masalan, 4/4 o‘lchovda ikki taktli ritmni “ta–ti–ti” kabi ritm bo‘g‘inlari bilan aytish, so‘ng qo‘l chapakda bajarish, keyin esa klaviaturada do–re–mi ko‘rinishida 3 notali motiv bilan birlashtirish - bu bolaga musiqaning ichki tartibini ko‘rsatadi. Shunda musiqa “sirli” emas, “o‘rganiladigan” va “yaratiladigan” hodisaga aylanadi.

Maktab sharoitida o‘qituvchi ko‘pincha vaqt cheklovi sababli notaga to‘liq kirib borolmaydi. Bu muammoga ikki yechim taklif qilinadi:

(a) “mikro-modul” yondashuvi: har darsda 8–12 daqiqa musiqiy savod bloki (ritm, nota, lad) ajratish;

(b) “faoliyat zanjiri” yondashuvi: tinglash → kuylash → chalish → yozish.

Misol uchun 5-sinfda “lad va tonallik” mavzusi:

do major kuyini tinglash;

do major gammasini kuylash;

klaviaturlarda do majorni chap va oʻng qoʻl navbati bilan chalish;

tonik triadani (do–mi–sol) bloklab chalish;

4 taktili garmonik yakunni — dominantdan tonikaga yechilishni (V–I) eshitib aniqlash.

Bu jarayon oʻqituvchidan fortepiano/klaviatura bilan ishlash koʻnikmasini talab qiladi.

Fortepiano, klaviatura va joʻrnavozlik: “sinfning tayanchi” sifatida. Forte-piano (yoki klaviatura) maktab musiqa darsida “konsert” uchun emas, didaktik tayanch uchun kerak. U quyidagi funksiyalarni bajaradi:

tonal markazni belgilash va intonatsiyani barqarorlashtirish;

tempo va ritmik barqarorlikni ushlab turish;

kuylashni garmonik jihatdan qoʻllab-quvvatlash;

tinglash tahlilida tembr va registrni koʻrsatish;

oddiy akkompiment yaratish orqali ijodkorlikni faollashtirish.

Joʻrnavozlik koʻnikmasi oʻqituvchining professionalligini “sezdiradigan” jihatlardan biridir: oʻqituvchi qoʻshiqni ikki-uch xil fakturada (blok akkord, arpeggio, ostinato) chalib bera olsa, sinfning energiyasi ham oshadi. Masalan, 4/4 oʻlchovdagi xalq qoʻshigʻini blok akkordda chalish oʻquvchiga “asos” beradi; arpeggio fakturasi esa musiqiy ifodani boyitadi. Oʻqituvchi shuningdek transpozitsiya (masalan, do major → re major)ning elementar amaliyotini bilsa, sinfning vokal diapazoniga moslashtirish osonlashadi.

Bu yerda “musiqa nazariyasi” va “amaliy joʻr” birlashadi. Triadalar, dominant-septakkordni (sodda darajada) sezish va qoʻllash, kadensiyani tushuntirish oʻqituvchiga tinglash tahlilini kuchaytirishga yordam beradi. Shunday qilib, fortepiano - oʻqituvchining “metodik asbobi”, nota esa “tili”ga aylanadi.

Xalqaro tajriba: natija (outcome) arxitekturasini va darsning faoliyat modeli

Rivojlangan davlatlar maktab musiqa taʼlimida bir umumiy tendensiya koʻzga tashlanadi: musiqa natijalari faqat repertuar oʻrganish bilan emas, musiqiy faoliyatning toʻliq sikli bilan belgilanadi. Angliya dasturiy koʻrsatmalarida oʻquvchilar kuylashi, cholgʻuda ijro etishi, bastalashi, tinglashi va texnologiyadan foydalanishi taʼkidlanadi [5]. Keyingi tavsiyaviy hujjatlarda (Model Music Curriculum) bosqichli rivojlanish, repertuar tanlash, ansambl koʻnikmalari va eshitish tahliliga eʼtibor kuchaytiriladi [6; 11].

AQShda sanʼat taʼlimi standartlarida musiqa boʻyicha jarayonlar “yaratish, ijro, idrok etish, bogʻlash” yoʻnalishlarida koʻriladi [7–8]. Bu yondashuv oʻqituvchiga darsni “toʻrt qismli laboratoriya” sifatida qurishni tavsiya qiladi: oʻquvchi biror musiqa gʻoyasini yaratadi (ritm, motiv), uni ijro etadi, eshitib tahlil qiladi va hayotiy-kontekstual maʼno bilan bogʻlaydi. Finlyandiya misolida esa koʻp qirrali musiqiy faoliyat (kuylash, chalish, tinglash, harakat, bastalash)ning oʻquvchi rivojlanishiga yoʻnaltirilgani koʻrinadi [9–10].

Xorijiy tajribadan Oʻzbekiston uchun uchta amaliy xulosa chiqadi:

1) Musiqa savodini amaliy faoliyatga bogʻlamasdan berish samara bermaydi; u doimo kuylash, ijro, tinglash bilan birga kelishi kerak.

2) Baholash faqat “qatnashdi, qatnashmadi” emas; ijro aniqligi, tinglash tahlili, ijodiy mahsulot kabi koʻrsatkichlar rubrikalar orqali olchanishi lozim.

3) Texnologiyalar (audio yozuv, raqamli portfel, internet asosidagi musiqiy laboratoriyalar) oʻquvchining oʻz ustida ishlashini tezlashtiradi va motivatsiyani oshiradi [16–

18].

Metodik konsepsiyalar: Orff, Kodály, Dalcroze va ichki eshitish

Musika ta'limi metodikasida xalqaro miqyosda tan olingan yondashuvlar o'qituvchining kasbiy ko'nikmalarini boyitadi. Orff Schulwerk yondashuvi "musika–nutq–harakat" integratsiyasiga tayanadi: o'quvchi ritmni gap, she'r, chapak va oddiy cholg'ular orqali sezadi, keyin kuylash va improvizatsiyaga o'tadi [12]. Bu yondashuv maktabda, ayniqsa boshlang'ich sinflarda, musicality (musiqiylik)ni barcha bolada uyg'otish uchun qulay.

Codály konsepsiyasi ovozni "birinchi cholg'u" sifatida ko'rib, nisbiy solmizatsiya va intonatsion aniqlikka alohida e'tibor beradi. Mazkur yondashuvni o'zbek xalq qo'shiqlari bilan uyg'unlashtirish oson: pentatonik ohanglar, takroriy motivlar va oddiy ritmlar bolada musiqiy savodning tabiiy poydevorini yaratadi. Dalcroze yondashuvi esa ritm va musiqiy ifodani harakat orqali his qilishga tayanganligi sababli, 1–4-sinflarda ritmika, koordinatsiya va eshitish-motor bog'lanishni kuchaytiradi [13–14].

Ichki eshitish (audiatsiya) g'oyasi musiqiy savod va ijroni bog'laydigan "ko'prik"dir: o'quvchi notani ko'rganda, uni ichida eshitishi, so'ng ijro etishi kerak. Bu esa o'qituvchidan ham shunday ko'nikmani talab qiladi: o'qituvchi notani "ko'rib chalish"dan oldin uni ichida eshitib olishi, frazani his qilishi, nafas joyini belgilashi, dinamika va artikulyatsiyani tushuntira olishi zarur [15].

Raqamli innovatsiyalar: musiqiy savod va ijodkorlikni tezlashtiruvchi vositalar.

Raqamli vositalar musika ta'limini "qiziqarli" qilish uchungina emas, didaktik maqsadlarni tezroq va sifatliroq bajarish uchun ham xizmat qiladi. Bulutli audio studiyalar (masalan, Soundtrap for Education) o'quvchilarga hamkorlikda trek yaratish, ovoz yozish, oddiy tahrir qilish, podkast tayyorlash, sinf loyihalarini bir faylda yig'ish imkonini beradi [16]. Brauzer orqali ishlaydigan musika laboratoriyalari (masalan, Chrome Music Lab) ritm, melodiya, tembr, spektr, akustika tushunchalarini amaliy tajriba orqali ko'rsatadi [17].

Masalan, 5-sinfda "ritm va metr" mavzusida o'quvchi 8 taktli ritm naqshini laboratoriyada yaratadi, keyin u naqshni chapak bilan bajaradi, so'ng kuylash yoki cholg'uda ijro bilan birlashtiradi. 7-sinfda esa oddiy garmonik asos (I–IV–V–I) ustida 4 takt melodik motiv tuzish, uni yozib olish va sinfda tahlil qilish mumkin. Raqamli portfel (audio/video + qisqa refleksiya) o'quvchi o'sish dinamikasini ko'rsatadi va baholashni shaffoflashtiradi.

O'zbekiston maktab musika ta'limi uchun innovatsion paket: konsepsiya va tarkib. O'zbekiston sharoitida innovatsiya "xorijdan nusxa" emas, milliy an'ana va real imkoniyatlarga mos "yangicha tashkil etish"dir. Prezident qarorlarida pedagogik ta'lim sifatini oshirish, amaliy ko'nikmalarni kuchaytirish, madaniyat va san'atni rivojlantirish hamda musiqiy ta'lim uchun shart-sharoitlarni yaxshilash kabi vazifalar belgilangan[1–2]. Shu asosda quyidagi innovatsion paket taklif etiladi:

- ✓ Raqamli musika savodi mikro-modullari: har darsda 8–12 daqiqa ritm/nota/lad bo'yicha tezkor mashqlar (diktant, ritm echo, 3–5 notali o'qish).
- ✓ Qisqa ijro namoyishi (micro-performance) sikli: har oy 1–2 daqiqalik ijro (vokal yoki cholg'u); sinfda tinglash va mulohaza protokoli.
- ✓ Portfel baholash: o'quvchining audio/video ishlari, notadagi kichik topshiriqlari va refleksiyasi (qaysi lad, qaysi shakl, nima qiyin bo'ldi).
- ✓ Tinglash tahlili protokoli: 4 qadamli sxema (eshitdim → farqladim → izohladim → bog'ladim) va mezonlar jadvali.
- ✓ Milliy cholg'u amaliyoti: kamida elementar darajada doira/naqora (ritm), dutor/rubob (oddiy kuy), yoki boshqa mavjud cholg'u bilan sinf ishlari.
- ✓ Fan–texnologiya–muhandislik–san'at–matematika integratsiyasi (STEAM): akustika (tovush tebranishi), ritm-matematika, musiqiy shakl va grafik, audio tahrir kabi

integrativ mini-loyihalar.

✓ Maktab–bolalar musiqa va san’at maktabi–madaniyat markazi hamkorligi: ustoz–shogird, qo’shma mahorat darslari, kichik konsertlar, iqtidor diagnostikasi.

Musiqa o’qituvchisi kasbiy ko’nikmalari kompetensiya modeli

Blok	Ko’nikma tarkibi	Darsdagi namoyon bo’lishi	O’lchash (indikator)
Musiqiy savod	Nota o’qish-yozish; ritm; lad-tonallik; intervallar; triadalar; sodda tahlil	Ritm diktanti; 3–5 notali o’qish; kadensiyani sezdirish; shaklni ajratish	Ritm aniqligi (%); noto’g’ri intonatsiya soni; tahlil javoblari
Ijrochilik	Vokal; ansambl; fortepiano/klaviatura; jo’rnavorlik; milliy cholg’u	Sinf bilan kuylash; jo’r bilan qo’llash; ostinato; qisqa ijro namoyishi	Tempi barqarorligi; fraza; dinamika; ijro sifati rubrikasi
Metodik dizayn	Maqsad–natija–faoliyat–baholash uyg’unligi; repertuar; differensial yondashuv	Dars rejasi; faol metodlar; guruh/juftlik; moslashtirish	Reja sifati; faol qatnashuv; differensial topshiriq mavjudligi
Psixologik-pedagogik	Motivatsiya; sinf iqlimi; sahna qo’rquvi; inklyuziya; kommunikatsiya	Qo’llab-quvvatlovchi fikr; rol taqsimoti; ijobiy intizom	Sinf iqlimi kuzatuvi; o’quvchi fikri; qatnashuv ko’rsatkichi
Raqamli-media	Audio/video yozuv; tahrir; raqamli portfel; musiqiy laboratoriyalar	Soundtrap/Audio yozuv; portfel; laboratoriya tajribasi	Portfel to’liqligi; loyiha mahsuloti; refleksiya sifati

Dars dizayni bo’yicha amaliy namunalar: musiqiy savod + fortepiano + faol metodlar. Quyida maktab amaliyotida qo’llash mumkin bo’lgan 3 ta namunaviy “mikro–ssenariy” beriladi. Ular o’qituvchining musiqiy savod va jo’rnavorlik ko’nikmasini metodik dizayn bilan birlashtirishga qaratilgan.

5-sinf: “Ritm va o’lchov (2/4, 3/4, 4/4)”

Maqsad: o’quvchi ritm birliklarini ajratadi, chapak va ovoz bilan takrorlaydi, 4 taktli ritm naqshini yaratadi.

Dars zanjiri (45 daqiqa):

- 1) 5 daqiqa - “Ritm echo”: o’qituvchi doirada 2 takt ritm chaladi, sinf qaytaradi.
- 2) 10 daqiqa - Ritm bo’g’inlari: ta/ti-ti yordamida 2/4 va 3/4 farqi.
- 3) 10 daqiqa - Tinglash: val’s (3/4) va marsh (2/4)dan qisqa parchalar; o’quvchi o’lchovni taxmin qiladi.
- 4) 10 daqiqa - Yaratish: guruhlarda 4 takt ritm naqshi (chapak + doira).
- 5) 5 daqiqa - Qisqa ijro namoyishi: 2–3 guruh ijro qiladi; sinf ‘aniqlik–barqarorlik–ifoda’ mezonini bo’yicha mulohaza bildiradi.
- 6) 5 daqiqa - Refleksiya: ‘Bugun qaysi o’lchov qiyin bo’ldi?’

Havola: faoliyat modeli va baholash yondashuvi xalqaro standartlarda taklif etilgan jarayon mantiqiga mos [7–8].

6-sinf: “Lad va tonallik: do major – lya minor”

Maqsad: o‘quvchi major/minor kayfiy farqini eshitadi, do major gammaga tayangan 5 notali motivni kuylaydi va klaviaturada chaladi.

Dars zanjiri:

1) 7 daqiqa - Tinglash: do major va lya minorda qisqa kuy; o‘quvchi kayfiyatni so‘z bilan ifodalaydi.

2) 10 daqiqa - Kuylash: do–re–mi–fa–sol va qaytish; nafas joylari.

3) 10 daqiqa - Klaviatura: do major gammadan 5 notali motiv; o‘qituvchi oddiy jo‘r (I–V–I) chaladi.

4) 10 daqiqa - Yaratish: juftlikda 4 takt motiv tuzish (faqat 5 nota), keyin ijro.

5) 8 daqiqa - Tahlil: ‘Qaysi nota uyga qaytgandek his qildiradi?’ (tonik).

Izoh: doimiy “mikro-modul” yondashuvi musiqiy savodni vaqt cheklovida ham barqaror shakllantiradi [6].

8-sinf: “Oddiy akkomponiment: I–IV–V–I”

Maqsad: o‘quvchi triadalarini blok va arpeggio fakturada chaladi, 8 taktli jo‘r yaratadi va sinf ijrosini qo‘llab-quvvatlaydi.

Dars zanjiri:

1) 8 daqiqa - Tinglash: kadensiya seziladigan qo‘shiqdan parcha; tonik qaytishini topish.

2) 12 daqiqa - Klaviatura: do major triadalarini (I=do-mi-sol; IV=fa-la-do; V=sol-si-re). Blok chalish.

3) 10 daqiqa - Arpeggio: 1–3–5, 5–3–1; chap qo‘lda bas notasi.

4) 10 daqiqa - Guruh ishi: 8 taktli jo‘r (I–IV–V–I) + ritmik ostinato.

5) 5 daqiqa - Yozuv/portfel: telefon orqali audio yozib, qisqa izoh (qaysi akkordlar).

Raqamli kengaytma: bulutli studiyada jo‘rni yozib olish va portfelga qo‘shish tavsiya etiladi [16].

Baholashni standartlashtirish: rubrika va portfel orqali shaffoflik

Maktab musiqa ta’limida baholash ko‘pincha sub’ektiv bo‘lib qolishi mumkin. Shuning uchun baholash mezonlarini aniq ko‘rsatish o‘qituvchining kasbiy ko‘nikmasini ham yuksaltiradi. Xorijiy standartlarda ijro, yaratish va idrok etish natijalari bo‘yicha an’anaviy mezonlar (accuracy, expression, technique, reflection) keng qo‘llanadi [7–8]. Quyida maktab sharoitiga mos soddalashtirilgan rubrika keltiriladi.

Ijro namoyishi (qisqa ijro) uchun baholash mezonlari jadvali

Mezon	4 (a‘lo)	3 (yaxshi)	2 (qoniqarli)	1 (boshlang‘ich)
Intonatsiya / tovush tozaligi	Barqaror, xato deyarli yo‘q	Mayda xatolar, umumiy barqaror	Ko‘p xato, tonallik yo‘qoladi	Intonatsiya doimiy buziladi
Ritm va tempo	Ritm aniq, tempo barqaror	Ba‘zi siljishlar, tiklanadi	Ritm ko‘p buziladi	Ritmni ushlab turolmaydi
Ifoda (dinamika, fraza)	Ifodali, fraza seziladi	Qisman ifoda	Ifoda sust	Ifodasiz
Sahna madaniyati	Ishonchli, auditoriya bilan aloqa	Biroz hayajon, lekin davom etadi	Kuchli hayajon, to‘xtab qoladi	Ijro tugallanmaydi

Tinglash tahlili protokoli (4 qadam)

1. **Eshitdim:** asarning umumiy kayfiyati, tempi, asosiy temбри.

2. **Farqladim:** ritm naqshi, takror, A–B shakl, kulminatsiya.
3. **Izohladim:** ‘nima uchun shunday his qildim’ (dinamika, registr, lad).
4. **Bog‘ladim:** asarni milliy an‘ana, bayram, tarixiy-madaniy kontekst yoki shaxsiy tajriba bilan bog‘lash.

Ushbu protokol har bir tinglash faoliyatini 3–5 daqiqada tartibga solib beradi va o‘quvchini so‘z bilan musiqiy fikrlashga o‘rgatadi.

Musiqqa o‘qituvchisining kasbiy rivojlanishi: ustoz–shogird an‘anasi va qisqa muddatli metodik maslahat (mentorlik) amaliyoti. Mahalliy tadqiqotlarda bo‘lajak musiqqa o‘qituvchilarini tayyorlashda fanlararo integratsiya, musiqiy-nazariy va amaliy komponentlarni uyg‘unlashtirish, shuningdek talabaning o‘z ustida ishlash madaniyatini shakllantirish dolzarb ekani qayd etiladi [20]. Bu g‘oyani maktab amaliyotiga ko‘chirsak, o‘qituvchining uzluksiz kasbiy rivojlanishi quyidagi mexanizmlar orqali kuchaytiriladi:

- **Qisqa muddatli metodik maslahat (mentorlik) amaliyoti:** oyiga 1 marta tajribali o‘qituvchi bilan dars tahlili (15–20 daqiqa), 2 ta konkret tavsiya.
- **Repertuar banki:** sinflar bo‘yicha 20–30 ta qo‘shiq/kuy, jo‘rning 2 xil variantlari bilan.
- **Audio-o‘zini tahlil qilish:** o‘qituvchi o‘z jo‘rini yoki sinf kuylashini yozib, ritm/intonatsiya bo‘yicha xulosalar chiqaradi.
- **Hamkorlik tadbirlari:** maktab – BMSM - madaniyat markazi bilan qo‘shma chiqishlar [2; 21].

Milliy siyosat va amaliyot uyg‘unligi: qarorlar ruhida musiqqa ta’limini kuchaytirish. Pedagogik ta’limni rivojlantirishga doir qarorlar o‘qituvchining amaliy tayyorgarligi, metodik kompetensiyasi va zamonaviy texnologiyalarni qo‘llashini kuchaytirishni ko‘zda tutadi [1]. Madaniyat va san‘at sohasini rivojlantirishga doir qarorda esa musiqiy ijrochilik ko‘nikmalarini, jumladan milliy cholg‘ular bilan ishlashni kengaytirish g‘oyasi ilgari suriladi [2]. Bu hujjatlarning mushtarak nuqtasi - “amaliy ko‘nikma”ni markazga qo‘yish. Musiqqa darsi uchun bu quyidagicha tarjima qilinadi:

- 1) musiqiy savod - minimal standart bo‘yicha (ritm, nota, lad) barqaror;
- 2) ijro - har oy qisqa ijro namoyishi va ansambl amaliyoti;
- 3) baholash - rubrika va portfel;
- 4) hamkorlik - maktab atrofidagi madaniy ekotizim bilan tizimli aloqalar.

Xulosa qilib aytganda, musiqqa fani o‘qituvchisining kasbiy ko‘nikmalari - musiqiy savod, ijrochilik, didaktik-metodik dizayn, psixologik-pedagogik muloqot va raqamli-media kompetensiyalar integratsiyasidan iborat murakkab tizimdir. O‘qituvchi musiqiy savod (nota, ritm, lad, triada)ni fortepiano/klaviatura jo‘rnazozligi bilan uyg‘unlashtirib, darsni “tinglash–kuylash–chalish–yozish–tahlil” zanjirida tashkil etsa, 45 daqiqa ichida ham barqaror natijaga erishish mumkin.

Xalqaro tajriba (Angliya, AQSh, Finlyandiya, UNESCO) musiqqa ta’limi natijalarini “yaratish - idrok etish - bog‘lash” mantiqida qurish, faol metodlar va texnologiyalarni qo‘llash, baholashni rubrika va portfel orqali shaffoflashtirish samarali ekanini ko‘rsatadi [5–11; 7–10; 16–19]. O‘zbekiston sharoitida esa Prezident qarorlarida belgilangan ustuvor vazifalarga tayangan holda musiqqa o‘qituvchilarining kasbiy ko‘nikmalarini yangilash uchun innovatsion paket (raqamli musiqqa savodi mikro-modullari, qisqa ijro namoyishi, portfel baholash, tinglash tahlili protokoli, STEAM integratsiyasi, milliy cholg‘u amaliyoti va hamkorlik modeli) ni bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiq [1–2].

Taklif etilgan yondashuvlar musiqqa darsini “qiziqarli tadbir” darajasidan “o‘quv natijasi aniq o‘lchanadigan ta’limiy laboratoriya” darajasiga ko‘taradi. Natijada o‘quvchida musiqiy madaniyat, estetik did, ijodkorlik, muloqot va jamoa bilan ishlash ko‘nikmalari

barqaror shakllanadi; o'qituvchi esa professional identifikatsiyasini musiqiy savod va ijrochilik bilan mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4623-son qarori (27.02.2020). Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-4749364>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ-112-son qarori (02.02.2022). Lex.uz. <https://lex.uz/uz/docs/-5849580>
3. OECD. Education 2030: The Future of Education and Skills (loyiha portali). Paris: OECD. <https://www.oecd.org/education/2030-project/>
4. OECD. OECD Learning Compass 2030 (konseptual doira). Paris: OECD. <https://www.oecd.org/education/2030-project/learning-compass-2030/>
5. Department for Education (England). National curriculum in England: music programmes of study (key stages 1–3). London: DfE, 2013. <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-music-programmes-of-study>
6. Department for Education (England). Musiqqa bo'yicha namunaviy o'quv dasturi (Key Stages 1 to 3). London: DfE, 2021. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6061f833d3bf7f5ce1060a90/Model_Music_Curriculum_Full.pdf
7. National Association for Music Education (NAfME). 2014 Music Standards PK–8 (yo'nalishlar). <https://nafme.org/wp-content/uploads/2023/04/2014-Music-Standards-PK-8-Strand.pdf>
8. National Core Arts Standards. Musiqqa bo'yicha milliy standartlar resurslari. <https://www.nationalartsstandards.org/>
9. Finnish National Agency for Education (EDUFI). Basic education uchun milliy asosiy o'quv dasturi (2014) - rasmiy portal. <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/national-core-curriculum-basic-education>
10. Eurydice. Finlandiya ta'lim tizimi ma'lumotlari (o'quv dasturlari sharhi). <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland>
11. GOV.UK. Musiqqa bo'yicha namunaviy o'quv dasturi: yo'riqnoma sahifasi. <https://www.gov.uk/government/publications/model-music-curriculum>
12. American Orff-Schulwerk Association (AOSA). Orff Schulwerk yondashuvi. <https://aosa.org/about-aosa/the-orff-schulwerk-approach/>
13. Dalcroze. Dalcroze eurhythmics (rasmiy ta'rif). <https://dalcroze.com/dalcroze-eurhythmics/>
14. Dalcroze Society (UK). Dalcroze nima? <https://dalcroze.org.uk/about-us/what-is-dalcroze/>
15. Gordon Institute for Music Learning (GIML). Ichki eshitish (audiatsiya) - musicianship asoslari. <https://giml.org/mlt/audiation/>
16. Soundtrap. Ta'lim uchun Soundtrap (rasmiy). <https://www.soundtrap.com/edu/>
17. Google. Chrome Music Lab (rasmiy). <https://musiclab.chromeexperiments.com/>
18. Knapp D.H. va boshq. Soundtrapdan foydalanish bo'yicha ochiq maqola (hamkorlik va bulutli studiya). 2023. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9975583/>
19. UNESCO. Seoul Agenda: San'at ta'limini rivojlantirish maqsadlari. 2010. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000190692>